

دانشگاه صنعتی امیر کبیر
(پلی تکنیک تهران)

به نام خدا

آزمایشگاه پایگاه داده
جلسه پنجم
توابع، رویه‌ها و آغازگرها

توابع

- ▶ استفاده از توابع همانند زبان‌های برنامه نویسی کمک به عدم بازنویسی فرایندها می‌کند.
- ▶ در PostgreSQL استفاده از توابع باعث بوجود آمدن سرویس‌های آماده مختلفی می‌شود، که کاربر می‌تواند در هر زمانی از آن‌ها استفاده و پاسخ خود را دریافت کند. غالبا یک تابع شامل یکسری `expressions`، `declarations` و `statements` می‌باشد.
- ▶ در PostgreSQL تعداد زیادی از توابع بصورت خودساخته وجود دارد که مناسب انواع ساختارهای داده است. در این قسمت تمرکز بر روی توابع در PostgreSQL می‌باشد.
- ▶ علاوه بر توابعی که در خود PostgreSQL وجود دارد، کاربران می‌توانند تابع دلخواه خودشان را نیز با استفاده از زبان‌های مختلف برنامه نویسی و پرس و جو بنویسند.
- ▶ این زبان‌ها شامل `PL/Perl`، `PL/Python`، `PL/Tcl`، `PL/pgSQL`، `SQL`، `C` است. به غیر از زبان‌های `PL/pgSQL`، `SQL`، `C` که بصورت پیشفرض وجود دارد
- ▶ برای بقیه زبان‌ها باید ابزار مناسب آن‌ها در دیتابیس نصب کنید.

توابع

▶ بطور خاص می‌توان موارد زیر را به عنوان دلایل استفاده از پایگاه داده شمرد.

- پیاده سازی منطق‌های پیچیده در پایگاه داده
- به وجود آوردن اعمالی که پس از یا قبل از اجرا شدن کوری‌ها با استفاده از trigger ها اعمال شوند.
- مرتب سازی و پاک سازی کد با کاهش کدهای تکراری

▶ بطور کلی می‌توان توابع را در سه نوع طبقه بندی کرد. بصورت پیشفرض نوع تابع در هنگام پیاده‌سازی بصورت volatile می‌باشد. و می‌توان دو نوع دیگر یعنی stable و immutable را برای تابع انتخاب کرد.

▶ انتخاب درست نوع تابع کمک شایانی در بهبود کارایی پایگاه داده می‌کند. در ادامه این سه نوع توضیح داده شده است.

▶ **Volatile** : این نوع تابع می‌تواند در هر بار فراخوانی موفق، مقدار خروجی متفاوتی را بوجود آورد. حتی با فرض این که مقدار ورودی‌های آن یکسان باشد. همچنین می‌تواند اطلاعات درون پایگاه داده را تغییر دهد. به عنوان مثال تابع random() به این صورت است.

▶ **Stable and immutable** : در این دو نوع تابع نمی‌تواند اطلاعات درون پایگاه داده را تغییر دهد، و تضمین می‌شود که مقدار خروجی با مقادیر ورودی یکسان، یکتا باشد. در توابع stable این تضمین در یک محدوده می‌باشد ولی در immutable همه محدوده ها را دربر می‌گیرد. تابع round() مثالی از این دو نوع می‌باشد.

سوال: تابع now() از چه نوعی است؟

توابع

▶ توابع پایگاه داده را می‌توان از جنبه های دیگری نیز بررسی و دسته بندی کرد، که در ادامه در مورد هرکدام توضیحاتی آورده شده است.

▶ **توابع تجمعی (Aggregate Functions)** : این نوع از توابع بر روی مجموعه‌ای از داده‌ها عمل می‌کنند تنها یک مقدار را با محاسبه مقادیر یک ستون برمی‌گردانند. در لینک زیر لیستی از این توابع وجود دارد.

▶ <https://www.postgresql.org/docs/9.5/functions-aggregate.html>

▶ **توابع مقیاسی (Scalar Functions)** : این توابع برای هرکدام از رکوردها مقدار منحصر به فردی را برمی‌گردانند.

```
▶ SELECT  
  UPPER(s.ContactName)  
▶ FROM  
  Customers s
```

▶ در این مثال نام مشتریان به صورت حروف بزرگ نمایش داده می‌شود. تابع UPPER() بر روی تمام رکوردها عمل کرده و برای هرکدام از آنها یک مقدار خروجی منحصر به فرد ایجاد کرده است.

توابع

سوال: خروجی پرس و جوی زیر چیست؟

```
▶ SELECT  
▶ SUBSTRING(ContactName, 1, CHARINDEX(' ', ContactName) - 1)  
▶ FROM  
▶ Customers
```

▶ **توابع رتبه بندی (Ranking functions)** : این نوع توابع برای هرکدام از سطرهای موجود در یک محدوده مقداری را به عنوان امتیازبندی آن سطر ارائه می کند.

▶ **توابع تعریف شده توسط کاربر (User defined functions)** : پایگاه داده این اجازه را می دهد که کاربران بتوانند تابع تعریف کنند. برای این کار میتوان هم از طریق محیط گرافیکی و هم از طریق یک پرس و جو انجام داد. با استفاده از قطعه کد زیر می توان یک تابع را پیاده سازی و ذخیره کرد.

```
create function get_film_count(len_from int, len_to int)
returns int
language plpgsql
as $ $
  declare film_count integer;
begin
select
  count(*) into film_count
from
  film
where
  length between len_from
and len_to;
return film_count;
end;
$ $;
```

توابع تعریف شده توسط کاربر ►

- در خط اول بعد از create function می توان مشخص کرد که آیا این تابع باید جایگزین شود و یا خیر. و پس از آن نام تابع درج می شود.
- در قسمت بعدی باید مقادیر ورودی این تابع مشخص شود. این مقادیر می تواند خالی هم باشد.
- در خط دوم مشخص می شود که نوع خروجی این تابع چه چیزی می باشد.
- در ادامه باید مشخص شود که زبان مورد استفاده برای پیاده سازی این تابع چه چیزی می باشد.
- قسمت انتهای، بدنه اصلی تابع است که مقادیر تعریفی و منطق تابع در آن نوشته می شود.

توابع

► مقادیر ورودی و خروجی

► مقادیر ورودی در یک تابع می‌توانند سه نوع مختلف داشته باشند. که بصورت پیش فرض نوع اول برای مقادیری که نوعشان مشخص نشده است قرار می‌گیرد. و انواع آن‌ها به شرح زیر می‌باشد.

► IN : این نوع به معنای ورودی می‌باشد. در این نوع می‌توان یک مقداری را برای تابع ارسال کرد و درون تابع از آن استفاده کرد.

► OUT : این نوع درواقع خروجی تابع می‌باشد. و هنگام فراخوانی تابع لازم نیست مقدار دهی شود. هیچ‌گاه نمی‌توان به صورت همزمان آرگمان ورودی با این نوع داشته باشیم و هم مقدار خروجی (return) در بدنه تابع اجرا کنیم.

► INOUT : می‌تواند هم OUT و هم IN باشد.

- Create
- or **replace function** fun(n inout **int**)
- **returns int as** \$ \$ **begin** n := n + 1;
- **end;**
- \$ \$ language 'plpgsql';
- **SELECT**
- **public.func(20)**

	func	
	bigint	🔒
1		21

سوال: اگر در یک تابع تعداد آرگمان‌ها با نوع OUT یا INOUT بیشتر از یک باشد چه چیزی به عنوان خروجی تابع در نظر گرفته می‌شود؟

توابع

► نوع مقدار خروجی در ابتدا باید مشخص شود. نوع خروجی می‌تواند یک جدول باشد. یعنی پس از پایان یافتن اجرا، تابع به عنوان خروجی یک جدول بر می‌گرداند. به عنوان مثال خروجی تابع زیر یک جدول است.

```
CREATE OR REPLACE FUNCTION public.get_film4(IN p_pattern character varying)
  RETURNS TABLE(film_title character varying, film_release_year integer)
  LANGUAGE 'plpgsql'
```

```
AS $BODY$
begin
  return query
    select
      title,
      release_year::integer
    from
      film
    where
      title ilike p_pattern;
end;
$BODY$;
```


توابع

► فراخوانی توابع

► برای فراخوانی توابع کافی است از نام آن تابع به همراه مقادیر ورودی آن استفاده کنید. مقادیر ورودی می‌تواند به ۳ صورت به تابع ارسال شود.

- `SELECT public.func(10,20)//positional notation`
- `SELECT public.func(arg1=>10,arg2=>20)//named notation`
- `SELECT public.func(arg1:=10,arg2:=20)//named notation`
- `SELECT public.func(arg1:=10,20)//mixed notation`

► توجه : روش named notion زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که تعداد مقادیر ورودی زیاد باشد.

► حذف تابع

► برای حذف تابع می‌توان از دستور Drop به شکل زیر استفاده کرد.

- `DROP function [if exists] function_name(argument_list) [cascade | restrict]`

► چند نکته در حذف توابع وجود دارد. همانطور که مشخص است برای حذف یک تابع علاوه بر نام تابع، باید آرگومان های ورودی آنرا نیز وارد کنید. دلیل این امر یکتا بودن توابع با داشتن نام و آرگومان های ورودی آنها می‌باشد که به آن امضای تابع گفته می‌شود.

نکته: در زمان حذف یا DROP در یک جدول عبارت `if exists` جلوی خطا در هنگام نبود چنین تابعی را می‌گیرد. تابع ممکن است به یک موجودیت دیگر نیز وابسته باشد و در هنگام حذف دچار مشکل شود مثل `trigger`، لذا برای حذف یک تابع به همراه همه موجودیت های وابسته می‌توان از `cascade` استفاده کرد.

تفاوت توابع و رویه های ذخیره شده در PostgreSQL

- ▶ اصلی ترین تفاوت بین توابع و رویه ها در خروجی است که تولید می کنند.
- ▶ در توابع همیشه انتظار می رود که یک خروجی داشته باشد، اما در رویه ها خروجی وجود ندارد. درواقع هدف اصلی رویه ها صرفا انجام یکسری فعالیت و سپس پایان یافتن آن ها می باشد. در حالی که توابع قرار است پردازشی انجام داده و خروجی تولید کنند.
- ▶ در نسخه های قدیمی تر postgres، رویه ها همان توابعی بوده اند که صرفا خروجی برای آن ها تعبیه نشده بود ولی در نسخه های جدید تر بصورت خاص به آن ها پرداخته شده است.
- ▶ تفاوت دیگر امکان ایجاد تراکنش ها در یک رویه می باشد.
- ▶ یکی از معایب توابع عدم امکان ایجاد تراکنش در آن ها بوده است، که در نسخه های جدیدتر این پایگاه داده امکان ایجاد رویه با پشتیبانه تراکنش ها به آن اضافه شده است.

رویه های ذخیره شده

► نحوه ایجاد یک رویه مشابه ایجاد یک تابع است با در نظر گرفتن تفاوت‌های آن، یعنی عدم داشتن خروجی و امکان ایجاد تراکنش.

► البته امکان اجرای دستور `return` در یک رویه وجود دارد اما بدون مقدار و رویه در لحظه اجرای این دستور متوقف می‌شود.

► در مثال صفحه بعد پرس و جویی است که یک رویه را ایجاد می‌کند. هدف این رویه، روالی است که بواسطه آن مقداری پول از حسابی به حساب دیگری منتقل می‌شود.

رویه های ذخیره شده

```
create
or replace procedure transfer(
    sender int,
    receiver int,
    amount dec
) language plpgsql as $ $ begin -- subtracting the amount from the sender's account
update
    accounts
set
    balance = balance - amount
where
    id = sender;
-- adding the amount to the receiver's account
update
    accounts
set
    balance = balance + amount
where
    id = receiver;
commit;
end;
$ $
```

✓ برای اجرایی کردن این رویه باید آن را به شکل زیر فراخوانی کرد.

```
CALL public.transfer(1,2,1000);
```

حذف رویه‌ها

► طریقه حذف رویه‌ها همانند حذف توابع با دستور Drop می‌باشد.


```
drop procedure [if exists] procedure_name (argument_list)  
[cascade | restrict]
```

آغازگرها (Trigger)

- ▶ آغازگرها در PostgreSQL توابعی هستند که هنگام رخدادی مثل اضافه کردن به جدول، بروزرسانی جدول و حذف از جدول، بصورت خودکار فراخوانی می‌شود و می‌توان مشخص کرد که قبل یا بعد از رخداد اجرا شود.
- ▶ آغازگر وابسته به یک جدول و رخدادهای آن است. برای ایجاد یک آغازگر ابتدا یک تابع تعریف می‌شود و سپس این تابع به یک جدول متصل می‌شود.
- ▶ بصورت کلی دو نوع statement-level و row-level تعریف می‌شوند. تفاوت این دو در تعداد اجرای آن‌ها می‌باشد.
- ▶ به طور مثال زمانی که یک دستور بروزرسانی برای یک جدول اجرا می‌شود، ممکن است تعداد زیادی از ردیف‌های جدول را در بر بگیرد، در این حالت اگر نوع آغازگر استفاده شده بصورت row-level باشد، آنگاه به تعدادی که از ردیف‌های جدول بروزرسانی شده اند اجرا می‌شود ولی اگر بصورت statement-level باشد فقط یکبار اجرا می‌شود.
- ▶ مهم ترین کارکرد آغازگرها نقش نظارتی آن‌ها بر روی جداول است، از آن جای که یک پایگاه داده ممکن است از طریق نرم افزار های مختلفی مورد استفاده قرار بگیرد، باید بتوان به گونه‌ای بر روی اعمالی که بر روی پایگاه داده انجام می‌شود نظارت داشت.
- ❖ بطور مثال یکی از نیازمندی های سیستم ممکن است وجود تاریخچه‌ای از تغییرات جداول باشد.
- ▶ یا این که با استفاده از آغازگرها می‌توان جامعیت اطلاعات درون پایگاه داده را تضمین کرد.
- ❖ بطور مثال پس از اضافه شدن یک ردیف در جدول سبد خرید، باید از موجودی آن کالا کم شود و یا تغییراتی بر روی جداول دیگر صورت بگیرد.

ایجاد آغازگرها

► ایجاد آغازگرها در دو مرحله انجام می‌شود. در مرحله اول باید یک تابع ایجاد شود و در مرحله دوم تابع ایجاد شده باید به جدول مورد نظر متصل شود.

► برای ایجاد تابع، باید دقت شود که هیچ مقدار ورودی نباید داشته باشد و همچنین مقدار خروجی آن باید از نوع trigger باشد.

► به عنوان مثال پرس و جوی زیر تابعی را ایجاد می‌کند که قرار است قبل از هر بروزرسانی مقدار last_update رکورد جدید را برابر تاریخ آن لحظه قرار دهد. این تابع در مرحله بعدی به جدول یا جداولی می‌تواند متصل شود.

```
CREATE OR REPLACE FUNCTION public.last_updated()  
    RETURNS trigger  
    LANGUAGE 'plpgsql'  
    VOLATILE  
    COST 100  
AS $BODY$  
BEGIN  
    NEW.last_update = CURRENT_TIMESTAMP;  
    RETURN NEW;  
END  
$BODY$;
```

ایجاد آغازگرها

- ▶ با این حال که این تابع نباید ورودی داشته باشد، اما یکسری اطلاعات در یک قالب مشخص به نام TriggerData در لحظه اجرای آن، به تابع داده می‌شود. این ساختار داده حاوی تعدادی متغیر محلی می‌باشد.
- ▶ بطور مثال old و new دو متغیر کاربردی آن است، که مقدار اول بیانگر ردیف اطلاعات قبل از تغییر و مقدارم دوم پس از آن می‌باشد.
- ▶ متغیرهای دیگری نیز وجود دارد که نام آن‌ها با عبارت TG_ شروع می‌شود. از قبیل TG_WHEN و TG_TABLE_NAME.
- ▶ برای درک کاربرد این متغیرها کافی است به این نکته دقت کنیم که یک تابع ممکن است برای تعداد زیادی جدول و یا تعداد زیادی رخداد اجرا شود، در نتیجه لازم است در مواردی بدانیم که این کدام جدول و یا کدام رخداد بوده است.
- ▶ حال پس از ایجاد تابع می‌توانیم یک آغازگر ایجاد کرد و آن را به تابع موردنظر متصل کرد. برای این کار از ساختار پرس و جوی زیر استفاده می‌کنیم.

ایجاد آغازگرها

- ▶ **CREATE TRIGGER** trigger_name
- ▶ {BEFORE | **AFTER**} { event }
- ▶ **ON** table_name
- ▶ [**FOR** [EACH] { ROW | STATEMENT }]
- ▶ **EXECUTE PROCEDURE** trigger_function

▶ همانطور که مشخص است، پس از نام آغازگر باید مشخص شود که قبل یا بعد از چه رخدادی باید این آغازگر فعال شود. بطور مثال می توان گفت که بعد از هر insert در جدول table_name. و در انتهای هم می توان نوع آغازگر را که در ابتدا توضیح داده شد مشخص کرد.

حذف آغازگرها

► برای حذف و یا تغییر یک آغازگر می‌توان از Drop و Alter همانند تابع استفاده کرد.

► **DROP TRIGGER** [IF EXISTS] **name ON table** [**CASCADE** | **RESTRICT**]

► **ALTER TRIGGER** trigger_name
► **ON** table_name
► **RENAME TO** new_trigger_name;

تمرین

۱. تابعی بنویسید که یک عدد ۱۱ رقمی به عنوان ورودی دریافت کند و تشخیص دهد مربوط به شماره تلفن همراه است یا شماره تلفن ثابت یا هیچکدام. در صورتی که شماره مربوط به تلفن همراه است عبارت "mobile phone number" را خروجی دهد. در غیر اینصورت ۳ رقم مربوط به کد شهر و ۸ رقم دیگر شماره را بصورت مجزا چاپ کند و مشخص کند شماره مربوط به اصفهان است یا تهران. در صورتی که خروجی مربوط به هیچ یک از موارد نبود عبارت "invalid phone number" را در خروجی نشان دهد.

▶ مثال:

خروجی: mobile phone number	09135479645
خروجی: city code =031 ,last 8 digits=22222222 city =Esfahan	03122222222
خروجی: invalid phone number	33333333333

تمرین

۲. تابعی بنویسید که دو تاریخ مشخص به عنوان ورودی دریافت کند و فیلم هایی که در بین این دو تاریخ به اجاره رفته اند را خروجی دهد.

۳. با استفاده از تابع سوال قبل، تابع دیگری بنویسید که مشخصات مشتریانی را در خروجی دهد که در بین دو تاریخ داده شده فیلمی را اجاره کرده اند ولی هنوز تحویل نداده اند. (مقدار return_date در صورت عدم بازگشت NULL می باشد).

تمرین

۴. آغازگری برای جدول rental بنویسید که هنگام اضافه یا بروزرسانی هر کدام از ردیف های جدول، بررسی کند آیا زمان return_data با توجه به مقدار rental_duration در جدول film، معتبر است یا خیر (تاخیر داشته است یا خیر). به این صورت که اگر ردیفی اضافه یا تغییر کرد و مدت زمان اجاره فیلم بیشتر از مقدار تعیین شده در جدول film باشد یک ردیف در جدولی به نام Log ایجاد شود و مشخص شود که کدام مشتری، چند روز تاخیر داشته است. (جدول log را باید ایجاد کنید و حداقل id مشتری در آن وجود داشته باشد با تعداد روز های تاخیر)

۵. یک رویه بنویسید که دو مقدار ورودی دریافت کند و مقدار اول را از یکی از ستون های جدول برای تمام سطر ها کم کند. بطور مثال فرض کنید این رویه قرار است مقدار rental_duration در جدول film را برای هر ردیفی به یک مقدار افزایش دهد.